

EYMEYEN b. HUREYM

(أيمن بن خريم)

Eymen b. Hureym b. Fâtik el-Esedî
(ö. 80/699 [?])

Şair sahâbî.

Aslen Dimaşklı olup sonradan Küfe'ye yerleşen babası Hureym b. Fâtik ile amcası Sebre sahâbî idiler. Babasının ve amcasının Bedir Gazvesi'ne katıldığına, ayrıca amcasının Hudeybiye Antlaşması'nda bulunduğu dair rivayetler vardır. Abdüllatif b. Ahmed el-Bikâî her iki kardeşi Ehl-i Bedir arasında saymaktadır (Ehlü Bedr, s. 69, 91). Bazı kaynaklarda ise Bedir Gazvesi sırasında henüz ergin olmayan Eymen ile babasının ve amcasının Mekke'nin fethinde İslâmiyet'i kabul ettikleri ileri sürülmektedir. Ashabın hayatına dair eserlerde Eymen'in sahâbî kabul edildiği görülmektedir. Eymen'in yalancı şahitlik konusunda doğrudan Hz. Peygamber'den bir hadis rivayet ettiği söylenmekle beraber Tirmizî'nin de belirttiği gibi onun Resûl-i Ekrem'den hadis işittiği bilinmemektedir (Tirmizî, "Şehâdât", 3, "Büyû", 3, "Hudûd", 16).

Siyasî konularda bilgi ve tecrübe sahibi olan Eymen hayatı boyunca müslümanlar arasındaki ihtilâflardan uzak durmaya çalışmıştır. Abdülmelik b. Mervân'ın ona bir miktar para verdiği, babasının ve amcasının sahâbî olduklarını hatırlatarak kendisinin de Abdullah b. Zübeyr'e karşı savaşmasının uygun olacağını söylediği, fakat Eymen'in, "Ben namaz kılan bir kimseyle savaşmam" diye başlayan şiiriyle bu teklifi reddettiği belirtilmektedir (İbn Sa'd, VI, 38).

Devrinin tanınmış şairleri arasında yer alan Eymen'i, kasidelerinde övdüğü kimselerin meziyetlerini zikrederken mübalağalı ifadelerden sakındığı için başarılı saymayanlar vardır (Merzûbânî, s. 222-223). Buna karşılık Abdülmelik b. Mervân onu, övdüğü kimselerin özellikle ruhî ve ahlâkî vasıflarını dikkate aldığı için takdir etmiştir.

Emevî valilerinden Abdülazîz b. Mervân ve Bısr b. Mervân hakkında da şiirler söyleyen Eymen, Küfeli şairlerin çoğunun yaptığı gibi gazel tarzında kasideler de söylemiştir. Eymen lirik bir şair olup dili fasih, kelime örgüsü sağlam, ifadesi açıktır. Bununla birlikte mânası güç anlaşılan şiirleri de vardır. Medih, hiciv, gazel ve hikmet tarzında şiirler yazan Eymen'in Halife Osman'ın ardından yazdığı mersiye bu türün güzel bir ör-

neğini teşkil eder. Abdülazîz b. Mervân ile Bısr b. Mervân'ın, şiirlerini çok beğendikleri Eymen b. Hureym'e "halîlû'l-hulefâ" lakabı verilmiştir.

Eymen b. Hureym'in şiirlerinden bazı parçalar çeşitli eserlerde bugüne ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tirmizî, "Şehâdât", 3, "Büyû", 3, "Hudûd", 16; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, II, 25; III, 224; IV, 187; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 38-39; İbn Kuteybe, *eş-Şîr ve's-şu'arâ*, I, 526-528; a.m.f., *el-Ma'ârif* (Ukkâse), s. 340, 582; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 318; III, 400; Ebû'l-Ferrec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, I, 30, 328-331; Merzûbânî, *el-Müveşşah*, Kahire 1965, s. 222-223; İbn Hazm, *Esmâ'ü's-şahâbeti'r-ruvât* (nşr. Seyyid Kisrevî Hasan), Beyrut 1412/1992, s. 161; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 89-90; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 188-189; II, 130-131; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 92, 424; II, 14; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 392-393; III, 139; Hazrecî, *Hulâsatü Tehzîb*, s. 42; Abdüllatif b. Ahmed el-Bikâî, *Ehlü Bedr* (nşr. Abdüllatif Fâhürî), Beyrut 1409/1989, s. 69, 91; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, I, 473-478; Ziriklî, *el-A'âm* (Fethullah), II, 35; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 25, 72.

TACEDDİN UZUN

EYMİR

Oğuz boylarından biri.

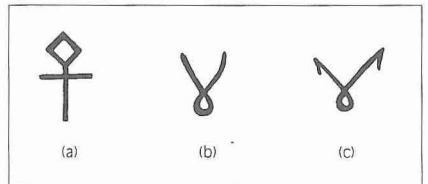
Kâşgarlı Mahmud Oğuz boyları listesinde Eymir (Eymür) boyunu XI. sırada zikreder ve damgasının şeklini de verir. Fahreddin Mübârek Şah'ın 1206 yılında yazdığı tarihinde yer alan Türk toplulukları listesindeki "انحر" muhtemelen bu boyun yanlış yazılmış bir şekli olmalıdır. Reşîdüddin Fazlullah (XIV. yüzyılın başları) Eymir'in "çok iyi ve zengin" mânasına geldiğini, ülüşünün (koyunun etinden yediği kısım) ucayla ve onkununun da Uç kuşu olduğunu belirtmiş ve damgasının şeklini vermiştir. Reşîdüddin'in eserini kaynak olarak kullanan Yazıcıoğlu Ali Efendi ise (XV. yüzyılın birinci yarısı) Eymir'i "hadsüz eyü ve bay" şeklinde tercüme etmiştir. Uç'un nasıl bir kuş olduğu hakkında bilgi bulunmamakla beraber Timur'un Uç Kara Bahadır adında bir kumandanı olduğu bilinmektedir.

Destanî eserlerde Eymir boyuna mensup herhangi bir beyin adı anılmamakta, fakat *Câmi'u't-tevârîh*'te "Türkler'in Tarihi" bölümünde Oğuz yavkularını (yabgu/melik) çıkaran beş boydan birinin Eymir boyu olduğu ifade edilmektedir. Diğer taraftan XVI. yüzyılda Anadolu'da bu boyun ismini taşıyan yetmiş bir yer adına rastlanmıştır. Bu sayı ile Eymirler Oğuz boyları arasında dördüncü sırada

yer almışlardır. Bu da Eymirler'in Anadolu'nun bir Türk yurdu haline gelmesinde birinci derecede rol oynayan büyük boylardan biri olduğunu göstermektedir. Öte yandan Rumeli'ye nakledilen oymaklar arasında Eymir boyuna mensup olanların da bulunduğu görülür. Nitekim XVI. yüzyılda Çirmen sancağının Hasköy kazasında elli hanelik Eymir-i Büzürk ve kırk dört hanelik Eymir-i Küçük adlarında iki köye rastlanmaktadır. Eymir tahrir defterlerinde şahıs ve oymak adı olarak da geçmektedir.

XVI. yüzyılda Eymirler'in en büyük kollarından biri Halep Türkmenleri arasında yaşamakta ve dört obaya ayrılmaktaydı. 978 (1570-71) yılında bu dört obanın 453 vergi nüfusu vardı. XVII. yüzyılda da Eymirler'in eski hayat tarzlarını sürdürdükleri görülmektedir. 1690'da Avusturya ile yapılan savaş dolayısıyla diğer Türkmen oymaklarından olduğu gibi Eymirler'den de 100 atlı istenmiştir. Eymirler bu tarihte Bunsuzlu Eymiri, Dünderli Eymiri, Tosun Eymiri, Karagözlü Eymiri, Çarık Eymiri, Affân Eymiri, Sancaklı Eymiri, Yüsuf Eymiri, Hacı Bayram Eymiri, Afşarlı Eymiri olmak üzere on obaya ayrılmışlardı. Eymirler bu tarihlerde ve daha sonra diğer birçok Türkmen oymağı ile birlikte Suriye'deki Humus yöresinde yerleştirilmeye çalışılmıştır. Fakat seyyah Niebuhr'un listesi, Eymirler'den 500 çadırlık bir topluluğun XVIII. yüzyılın ikinci yarısında eski hayatını sürdürdüğünü göstermektedir. Bu Eymirler'in Sivas'ın güneyindeki Yeni İl'de bir kolu olup bu kol da birçok obaya ayrılmıştı. Nitekim bunlardan Kaçar Eymiri'ne bağlı olan bir topluluk Nevşehir'in kuruluşunda 1718'den sonra Kuşkayası ve Sakaldutan köylerine iskân edilmiştir. 1755'te elli hanelik bir Eymir obası da Karaman eyaletinde İsmil ile Karapınar arasında bulunan Belenliburun Derbendi'ne yerleştirilmiştir. Diyarbakir bölge-

Eymir boyunun damgası a) Kâşgarlı'ya göre (XI. yüzyıl), b) Reşîdüddin'e göre (XIV. yüzyıl), c) Yazıcıoğlu'na göre (XV. yüzyıl)

sindeki Boz-ulus içinde de 148 vergi nüfuslu bir Eymir oymağı görülmektedir. Bu oymağın Yeni İl'deki gibi Halep Türkmenleri arasındaki Eymirler'in bir kolu olması kuvvetle muhtemeldir.

Eymir boyundan daha kalabalık bir küme ise Dulkadir-eli'nde yaşamaktaydı. 1525 yıllarında bu Eymir kümesi kırk sekiz obadan meydana gelmekte, Maraş, Pazarcık, Haruniye, Kuru Pınar yörelerinde kışlamakta, Ahır ve Sandık dağlarında yaylamaktaydı. Bu obalardan büyük bir kısmının kışlaklarında çiftçilik yaptıkları ve bazılarının çeltik ektikleri bilinmektedir.

Dulkadir-eli'ndeki Eymir kümesinin önemli bir kolu da Kars-ı Dulkadiyye'de (şimdi Kadirli ilçesi) on üç oba halinde yaşamaktaydı. Bu obalar Maraş bölgesindeki kardeşleri gibi bir hayat sürmekte ve bunlar arasında sipahi ve sipahizâde olarak Eymir'in (Yâhut İmir) oğulları da bulunmaktaydı. Dulkadir Eymirleri'nden bir kol ise Bozok'ta yurt tutmuştur. Bunlar Gündesli'den bir oba ile Kara Yuvacılı oymağını meydana getirmişlerdi.

Safevî Devleti'nin kuruluşuna (1501) Dulkadir elinden de bir kol katılmıştı. Bu kolu teşkil eden obalardan biri Eymir

obası idi. Nitekim Şah I. Tahmasb devrindeki emirlerden Şîr Hüseyin Beg, Kelb Ali Sultan ile oğlu Halil Sultan bu Eymir obasındandı.

Eymirler'den bir kol batıya göç etmeyecek Hazar Ötesi Türkmenleri arasında kalmıştır. Bunlar XVI. yüzyılın ikinci yarısında İran sınırında Etrek ve Gürgen çayları arasında yaşamaktaydılar. Kaynaklarda bunlardan bir kısmının çiftçilik yaptığı kaydedilmektedir. Şah Tahmasb'ın ölümü üzerine (1576) Safeviler arasında baş gösteren ihtilâf yüzünden Esterâbâd çevresi o sırada Eymirler'in beyi olan Ali Yar Beg'in idaresi altına girdi. Şah Abbas, Esterâbâd'ın Özbekler'in eline geçmesini önlemek için han unvanı ile Ali Yar'ı Esterâbâd valiliğine getirmekte tereddüt etmedi. Ali Yar Han 1005 (1596) yılında ölünce mevkii oğlu Muhammed Yar'a verildi. Fakat Etrek-Gürgen çayları arasında oturan kalabalık ve savaşı Ohlu (Oklu) Türkmeni Muhammed Yar'ı tanımadı ve meydana gelen bir çarpışmada daha yirmi yaşına basmamış olan bu genç Ohlu tarafından öldürüldü (1007/1598). Bunun üzerine Şah Abbas, Muhammed Yar'ın kardeşi Kılıç Beg'i Esterâbâd valisi tayin etti; Kılıç Beg de Ohlu'ya hâkim olamadı. Bu yüzden Şah Abbas Esterâbâd valiliğini Kaçarlar'dan Hü-

seyin Han'a vererek Eymir Kılıç Han'ı ailesi ve nökerleriyle birlikte İsfahan'a getirtti. Günümüzde 200 hanelik bir Eymir oymağının Gürgen boylarında yaşamakta olduğu bildirilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

- BA, TD, nr. 168 (Kars-ı Dulkadiyye), nr. 262 (Yeni İl), nr. 402 (Dulkadir-Maraş), nr. 561 (Boz Ulus), nr. 1040 (Halep); TK, TD, nr. 393 (Halep); *Divânü lugâti't-Türk Tercümesi*, I, 57; Fahreddin Mübârek Şah, *Târîh* (nşr. E. D. Ross), London 1927, XII, 47; Reşîdüddin, *Câmi'u't-tevârîh* (nşr. B. Kerîmî), Tahran 1338 hş., I, 42; Yazıcıoğlu Ali Efendi, *Selçuknâme*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1390, vr. 26; Ebû'l-Gâzî Bahadır Han, *Şecere-i Terâkime* (nşr. A. N. Konofov), Leningrad 1958, s. 36, 39, 41, 61; a.mlf., *Şecere-i Türk* (nşr. P. I. Desmaisons), Amsterdam 1970, s. 66; İskender Beg Türkmen, *Târîh-i Âlem'ârâ-yı Abbâsî* (nşr. İrec Efşâr), Tahran 1334-35 hş., I, 335, 530, 545, 546, 580-581, 587-588; J. Niebuhr, *Voyage en Arabie*, Amsterdam 1776, II, 338; Ahmed Refik [Altınay], *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, İstanbul 1930, s. 82, 95, 107; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunun Aşiretleri İskân Teşebbüsü*, İstanbul 1963, s. 64-65, 68, 94; Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul 1980, s. 345-349, 449; Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1988, s. 75, 99, 119-120; a.mlf., "XVI. Yüzyılda Sosyal, Ekonomik ve Demografik Bakımdan Balkanlar'da Bazı Osmanlı Şehirleri", *TTK Belleten*, LIII/207-208 (1989), s. 658.

FARUK SÜMER